

Esej

Acta med-hist Adriat 2012;10(2);327-330

Essay

UDK: 615.1(497.5 Rijeka)(091)

**O PETSTOSEDAMDESETPETOJ OBLJETNICI
PRVOG SPOMENA APOTHECARIUSA U RIJECI**
Nedoumice o najranijoj povijesti ljekarništva u Rijeci
i njezin sažeti pregled do osnutka *Jadrana* – Galenskog
laboratorija, d.d., 1991.

ON THE OCCASION OF THE 575th ANNIVERSARY OF
THE FIRST MENTION OF AN APOTHECARIUS IN RIJEKA
Dilemmas about and a brief review of the history of pharmacy in
Rijeka from its beginnings to the foundation of Jadran-Galenski
Laboratorij joint-stock company in 1991

Amir Muzur*

SUMMARY

This article seeks to elucidate the beginnings of pharmaceutical practice in Rijeka. The first problem is to date the opening of the first pharmacy. According to the majority of relevant sources, history of pharmacy in Rijeka has been documented since the beginning of the 18th century, while the mentions of pharmacies in the middle of the 15th century are uncertain and less probable.

The article also brings an overview of how pharmaceutical practice developed until the end of the 20th century and singles out the foundation of Jadran-Galenski Laboratorij as the largest pharmaceutical company in the area.

Key words: History of pharmacy, 15th century, 20th century, Rijeka

* Izv. prof. dr. sc. Amir Muzur, dr. med., pročelnik Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Braće Branchetta 20, 51000 Rijeka, HR. Tel.: +385-51-651-213; fax.: +385-51-651-219; e-mail: amir.muzur@medri.hr

Postoji više svjedočanstava o počecima ljekarničke aktivnosti u našoj regiji, od dokumenata koji spominju ljekarne na Rabu (1326.) i Cresu,¹ prikaza herbarija uroloških bolesti autora Castora Durantea (*Herbario nuovo*), datiranog 1584./1684., iz knjižnice Franjevačkog samostana na Trsatu,² do izvješća o nalazu u Velom Lošinj u priručnika o lijekovima iz 1702. (zapravo talijanskog prijevoda francuskog izvornika iz 1686.)³ i nedavne analize zbirke recepata iz 1603. i 1707., tzv. Karlobaških ljekaruša.⁴ Neusporedivo složeniji je, međutim, problem datiranja prve ljekarne u Rijeci.

U svojoj raščlambi zapisa gradskog notara Antuna de Reno de Mutina, Ante Škrobonja navodi „apothecarius“ Antonija Pertusana iz Venecije koji se prvi put spominje u notarskim knjigama 1437., a 1440., prema istom izvoru, uzima u zakup „apoteku“ na gradskom trgu. Ta je „apoteka“, međutim, već sljedeće godine ostala ispražnjenom, da bi je 1441. u zakup uzeo riječki kirurg Giusto/Just Vidotić, rođak dugovječnijeg kolege Pavla Vidotića čiji se spomen u notarskim knjigama proteže od 1437. do 1458. godine.⁵ Nikola Korin i Drago Vrbanić pak pišući o ovoj temi, razlučuju „apoteku“ koju je Pertusano, bjegunac iz Venecije, unajmio od kaptola 1440., od „apoteke“ koju je Vidotić 1443. uzeo u zakup od bratovštine sv. Ivana.⁶ I Škrobonja i Korin i Vrbanić se, međutim, slažu, da u ovim slučajevima nije moglo biti riječi o pravim ljekarnama, već samo o travarima, rizotomima ili aromatarijusima, dakle, kirurzima koji su u svojim tipičnim „butikama“ držali i priručne „apoteke“ i prodavali razne pripravke mimo gradskog liječnika (fizika).

Premda Škrobonja navodi da je prva prava ljekarna u Rijeci, ako ne računamo vjerojatnu ljekarnu franjevačkog samostana na Trsatu, otvore-

¹ http://www.ljekarna-jadran.hr/index.php?option=com_search&Itemid=99999999&searchword=povijest&searchphrase=any&ordering=newest&limit=30&limitstart=0

² Bernard Mrka i Ante Škrobonja, „Liječenje bolesti mokraćnog sustava prema djelu *Herbario nuovo* Castora Durantea iz 1584.“, *Acta medico-historica Adriatica* 4, br. 2 (2006): 199-218.

³ Vladimir Šustić, „O jednom liječničkom (ljekarničkom) priručniku iz 1702. godine“, *Acta historica medicinae, pharmaciae et veterinae* 11, br. 1-2 (1971): 199-202.

⁴ Marko Pečina i Stella Fatović-Ferenčić, ur., *Karlobaške ljekaruše iz 1603. i 1707. godine: faksimil i obrada*, Rasprave i građa za povijest znanosti, knjiga 9 – Razred za medicinske znanosti, svezak 5 (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2009).

⁵ Ante Škrobonja, „Socijalno-medicinske prilike u Rijeci tijekom XV. i XVI. stoljeća“ (Magistarski rad, Sveučilište u Rijeci, 1984), 69.

⁶ Nikola Korin i Drago Vrbanić, „Povijest zdravstvene kulture na području Rijeke“, *Dometi* 4-5 (1985): 54 (53-62).

na 1709., blizu gradskih vrata, i da je pripadala Pietru Bertossiju,⁷ arhivski materijali svjedoče da su još 1696. u Rijeci djelovale tri ljekarne.⁸ U jednu od njih, koju je vodio Girolamo Veronese, došao je 1740. kao provizor⁹ Carlo Pisanello, podrijetlom iz Padove. Nakon smrti Veronesea vratit će se s privremenog izbjivanja u Cresu i definitivno preuzeti ljekarnu: pridružiti će mu se, kao provizor, i sin, Carlo Pisanello Mlađi, koji je farmaciju studirao u Beču. Otac i sin Pisanello prodat će ljekarnu „Gospe od Žalosti“ na glavnom trgu 1778. Francescu Summacampagni, također školovanom apotekaru,¹⁰ dok će treća ljekarna tih godina biti u rukama Puppisa, prvotno Summacampagnijevog kalfe.

Već je otac tog Summacampagne, istog imena Francesco (1693. – 1753.) u Rijeci prakticirao i ljekarništvo i trgovinu vinima. Sam zet liječnika Zamarchija, sina je 1747. oženio Monikom Cortino (možda kćeri onog Antonija Cortiva kojega Korin i Vrbanić spominju kao apotekara u Rijeci toga vremena?),¹¹ uz kumstvo poznatog liječnika Saverija Graziana (koji će biti i kum njihovu djetetu Francescu de Paulu (1750.). Taj će Francesco III. izučiti ljekarništvo u Beču i 1778. s ocem otkupiti ljekarnu od Pisanellovih. Spor se pojavio oko opravdanosti otvaranja četvrte ljekarne u gradu (na inicijativu Pisanella), a mišljenja četvorice gradskih liječnika bila su u toj stvari podijeljena te je 1779. Kraljevski hrvatski sabor definitivno presudio da se otvaranje nove ljekarne stopira.

Jednu od ljekarni Summacampagnijevih – onu na Koblerovu trgu – otkupit će 1836. Luigi Africh i preseliti je na Korzo, do gradskog tornja, gdje će je od njega preuzeti Giorgio/Gjuro Catti Stariji (umro 1897.), otac poznatijeg rinolaringologa istoga imena. Od Cattija, čije će ime na ljekarni biti istaknuti do kraja Drugoga svjetskoga rata i koji će ostati poznat i kao donator lijekova gradskoj gimnaziji, ljekarnu će preuzeti njegov unuk po kćeri, Augusto Rosenkart.¹²

⁷ Škrobonja, „Socijalno-medicinske prilike“, 81.

⁸ Radmila Matejčić i Marijan Matejčić, *Ars Aesculapii: prilozi za povijest zdravstvene kulture Rijeke i Hrvatskog primorja* (Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1982), 43. Članak je pretsak izvornika: Radmila Matejčić, „Podaci za povijest ljekarničke službe u Rijeci krajem XVIII. stoljeća“, *Medicina* 4 (1967): 197-208.

⁹ Ljekarnik osposobljen za samostalni rad.

¹⁰ Matejčić i Matejčić, *Ars Aesculapii*, 44; cf. također: Korin i Vrbanić, „Povijest zdravstvene kulture“, 56.

¹¹ Korin i Vrbanić, „Povijest zdravstvene kulture“, 54.

¹² Ante Škrobonja i Darko Manestar, *Dr. Catti: slike iz života jednoga riječkog liječnika / i quadri di vita di un medico fiumano / Bilder aus dem Leben eines Fiumaner Arztes* (Rijeka-Fiume: EDIT, 1999), 16.

Od kraja XIX. do sredine XX. stoljeća u Rijeci cvatuće industrije, luke, vojne pomorske akademije i trgovine, djelovalo je desetak ljekarni koje su sve 1947. nacionalizirane, a 1963. (1960.¹³) ujedinjene u (Narodnu) ljekarnu *Jadran* (formalno osnovanu kao poduzeće deset godina prije¹⁴), ustrojenu s petnaestak filijala u gradu i užoj regiji.¹⁵ Ova će ljekarna 1991. pretvorbom iznjedriti i privatizirani proizvodni krak, *Jadran* – Galenski laboratorij:¹⁶ tu, međutim, onaj koji piše povijest mora prepustiti riječ drugima.

SAŽETAK

Članak pokušava sagledati početke ljekarničke prakse u Rijeci, pri čemu se kao prvi problem nameće datacija otvaranja prve ljekarne. Prema većini mjerodavnih izvora, prava, dokumentirana povijest ljekarništva u Rijeci može se računati tek od početka XVIII. stoljeća, dok su spomeni ljekarni sredinom XV. stoljeća vrlo dvojbeni i manje vjerojatni.

U nastavku se podastire pregled širenja ljekarničke djelatnosti do kraja XX. stoljeća i trenutka osnivanja trenutačno najvećega regionalnoga ljekarničkog proizvodnog pogona, Jadrana – Galenskog laboratorija, d.d.

Ključne riječi: povijest ljekarništva, XV. – XX. stoljeće, Rijeka

¹³ <http://www.poslovna.hr/lite/subjekti.aspx?show=155036&&AspxAutoDetectCookieSupport=1>

¹⁴ <http://www.riarhiv.hr/popis-gradiva-teren.html>

¹⁵ Danas u Rijeci postoji i privatan lanac od šest ljekarni, utemeljen 1998. pod imenom Ljekarna Rijeka. <http://www.ljekarna-rijeka.hr/o-nama.php>

¹⁶ <http://www.jgl.hr/index.php?stranica=6>